

Nataša Centa

Osnovna šola Bežigrad v Ljubljani

KRITIČNA ANALIZA PRAVILNIKA O PRAVICAH IN DOLŽNOSTIH UČENCEV V OSNOVNI ŠOLI

Otrok je z vstopom v šolo vključen v nek sistem, red, ki vlada v šoli in ga mora spoštovati in upoštevati. Otroku so naložene dolžnosti in s tem dane tudi pravice, ki jih izpolnjevanje dolžnosti nosi seboj.

V letu 1997 je Konvencija o otrokovih pravicah prinesla velik preobrat na področju otrokovih pravic. Od takrat je otrok opredeljen kot subjekt lastnih pravic. Šolska pravila oziroma Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev (Uradni list, RS, št. 31–2079/1996, št. 15–657/1998) v bistvu izhaja iz Konvencije o otrokovih pravicah. Omenjeni pravilnik ureja eno od najobčutljivejših področij v šoli, disciplino. V pravilniku je poleg temeljnih določb zapisano uveljavljanje pravic in izpolnjevanje dolžnosti učenca, nagrajevanje in izrekanje vzgojnih ukrepov za kršitev šolskih pravil ter dolžnosti strokovnih delavcev in ravnatelja šole pri uresničevanju določb pravilnika. Analize pravilnika sem se lotila, ker sem v praksi naletela na težave, ki jih pravilnik ne pomaga rešiti, ampak v nekaterih členih celo otežuje urejeno delo in red v šoli.

KAJ JE V PRAVILNKU POHVALNO

- Pedagoški delavci, učenci in starši smo seznanjeni z enotnimi merili. S pravilnikom se je končala praksa neenotnega kaznovanja in nagrajevanja ter varovanja pravic učencev po različnih osnovnih šolah.
- Pohvaliti moram razdelek o organiziranosti učencev v osnovni šoli, ki od 3. do 8. člena govori o vlogi oddelčne skupnosti, šolskem parlamentu učencev in skupnosti učencev šole. Ko učenci sodelujejo pri organiziranju dela in oblikovanju pravil v oddelčni skupnosti in na celotni šoli, se v šoli počutijo »bolj domači«. S tem čutijo večjo odgovornost tako za življenje in delo v oddelku kot na celotni šoli. Učenci so aktivni sooblikovalci letnega programa dela in življenja na šoli.
- Pravilnik opredeljuje v členih 18 do 22 pohvale, priznanja in nagrade. Učenci so tako kot vsi ljudje radi pohvaljeni.¹ Pohvala je spodbuda za nadaljnje delo tako pohvaljenim kot tudi drugim za večje prizadevanje, da bi pohvalo dosegli. Tudi starši so

ponosni na svoje otroke, če so le-ti javno pohvaljeni. Podeljevanje pohval med učenci in oddelki zbudi tekmovanje, kdo bo boljši.

- Vsekakor je pohvalno, da pravilnik določa tudi zdravstveno varstvo učencev. Kljub temu da so učenci v dobi odraščanja in doraščanja zdravstvenega varstva zelo potrebni, se mnogi sami ne bi odločili za zdravstvene preglede ali se poučili o nevarnostih nezdravega načina življenja.
- Pohvale vreden se mi zdi tudi 36. člen, ki govori o zadržanju vzgojnih ukrepov. S tem je preprečena samovolja razrednika ali ravnatelja, ki se lahko včasih odziva nepravilno, če se mu kateri učenec zameri.
- Močno se strinjam tudi s tem, da se vse listine o vzgojnih ukrepih ob koncu šolskega leta vzamejo iz mape vzgojnih ukrepov učencev in se uničijo, da lahko novo šolsko leto vsakdo vsaj formalno začne neomadeževan.

ZAME MOTEČA IN NEPRAVILNA DOLOČILA

- V 2. členu so našteje pravice in dolžnosti učenca v osnovni šoli. Med pravicami bi se verjetno lahko znašla tudi ta, da ima vsak učenec pravico do vzgoje v svojem svetovnonazorskem prepričanju. To pravico bi morali uveljavljati starši, ki so prvi vzgojitelji svojih otrok. Kako to pravico uveljavljati in izvesti, je drugo vprašanje, pravico pa otrok ima.
- »Učenci imajo pravico, da sodelujejo pri oblikovanju programov dnevnosti dejavnosti, ekskurzij, interesnih dejavnosti in prireditvev šole.« Te pravice ne morejo imeti vsi učenci kar počez, saj ne morejo vsi načrtovati in razpravljati o prireditvah na šoli, ampak so v 7. členu za to določeni le tisti, ki so člani skupnosti učencev šole.
- Med dolžnosti učenca ne more za vsakega učenca veljati dolžnost sodelovati pri dogovorjenih oblikah dežurstva. Nekateri za to niso primerni ali sposobni.
- Pisne pohvale se podeljujejo za aktivnosti, ki trajajo vse šolsko leto. Menim, da bi moral biti pisno pohvaljen tudi učenec, ki stori enkratno

¹ To je pokazala tudi manjša raziskava, ki sva jo s kolegico Ireno Kastelic opravili v mesecu oktobru na temo Razrednik kot izziv.

krepostno ali celo junaško dejanje (npr. nekemu reši življenje, požrtvovalno pomaga v nesreči ...). Tako je tudi v civilni družbi.

- V členih 26 do 28 govori pravilnik o varnosti učencev. Nič ne pove, kako je z varnostjo vozačev, ki čakajo na avtobus. Ti so ob glavnih cestah prepuščeni nevarnostim in samim sebi. Vsak dan videvam vozače, ki po pouku do odhoda avtobusa pohajajo ob cesti in po trgovinah. V prednovoletnem času so celo pod mimo vozeče avtomobile metali petarde. Za vse vozače bi moralo biti obvezno vodeno bivanje v šolskih prostorih.
- Drugi odstavek 29. člena pravi: »Če razrednik ugotovi, da učenec uživa alkohol, poseduje drogo ali jo uživa, o svojih ugotovitvah obvesti starše ...« Kaj pa cigarete? Ali so te tako malo škodljive in že tako v navadi, da o njih ni vredno pisati?
- Mateja Horvat ugotavlja v svoji raziskavi², da tako učenci kot učitelji mnogo kršitev šolskih pravil, ki so v pravilniku opredeljene kot lažje, smatrajo za težje. Verjetno bi bilo potrebno na novo premisliti in opredeliti lažje in težje kršitve šolskih pravil.
- Moti me, da pravilnik enači neprimerno obnašanje učencev do učencev in učencev do delavcev šole.
- V pravilniku je opredeljena le meja med lažjimi in težjimi kršitvami (do 12 ur občasnih neopravičenih izostankov oz. do 18 ur strnjenih). Natančno bi moralo biti določeno, kakšna kazen sledi glede na težo kršitve. Pravilnik tudi ne določa, da bi bilo kronično ponavljanje lažjih kršitev težja kršitev.
- »Prodajanje stvari brez dovoljenja ravnatelja« je vsebinsko preširoko določilo. Pravilnik bi moral jasneje opredeliti, za kaj gre.
- Člen 33. govori o vzgojnih ukrepih, ki jih razrednik izreče oz. predlaga. V praksi ob tem naletimo na težave, predvsem pri prešolanju učenca. Najti šolo, ki bo sprejela učenca, ki mora matično šolo »zapustiti« zaradi nesprejemljivega

vedenja, je zelo težko.

- V 33. členu tudi piše, da učencu razrednik izroči po pogovoru pisni (strogi) opomin. Člen 38 pa hkrati omenja, da se vzgojni ukrep izroči učencu in da se s priporočeno pošiljko pošlje staršem. Pravilnik v tem ni dosleden. Menim, da bi bilo najbolje, da bi vse pisne vzgojne ukrepe razrednik ali ravnatelj s priporočeno pošto poslal staršem ali že ob prvem vzgojnem ukrepu poklical starše v šolo.
- V 34. členu je zahteva o postopnosti posameznih kazni. Za vzgojne ukrepe opomin ravnatelja ali opomin učiteljskega zbora se zahtevajo predhodni vzgojni ukrepi. Tu nastane problem zelo težkih kršitev. Ali naj bo učenec, ki je domnevno posilil učenko (primer iz Novega mesta) le poklican na pogovor in ustno opomnjen? Za težje kršitve naj bi princip postopnosti ne veljal. S pravilom postopnosti pridemo do primerov, da učenci za enak prekršek dobijo različne kazni.
- Prav je, da denarne kazni za kršitve šolskih pravil niso dovoljene. Dobro pa bi bilo, da bi pravilnik določil, da je učenec dolžan povrniti namerno povzročeno škodo. Nekateri (tudi ministrstvo) sugerirajo šolam, da tudi za take primere škodo zavarujejo. S tem učencev ne naučimo prevzemati odgovornosti za storjena dejanja.
- Člen 40 govori o izbrisu vzgojnega ukrepa že med šolskim letom. To daje učencem potuho in ob morebitni novi kršitvi (tudi težji) se ves postopek začne znova, in to le z ustnim opominom. Povsem zadošča, da se vzgojni ukrepi brišejo konec šolskega leta.

Vsekakor bi pravilnik moral natančneje opredeliti kazni glede na prekrške in natančneje opredeliti lažje in težje prekrške, pravila vedenja in dolžnosti učencev.

Škoda je, da je odpravljeno ocenjevanje vedenja. Ocena vedenja je pokazala, koliko je učenec izpolnjeval svoje dolžnosti in se kulturno obnašal.

L I T E R A T U R A

Horvat, M. (2000). Odnos učiteljev in učencev do Pravilnika o pravicah in dolžnostih učencev. *Sodobna pedagogika*, 1/2000, 232–248.

Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli. Uradni list RS, št. 31–2079/1996.

Pravilnik o spremembah pravilnika o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli. Uradni list RS, št. 15/1998.

² Mateja Horvat, Odnos učiteljev in učencev do Pravilnika o pravicah in dolžnostih učencev. V: *Sodobna pedagogika* 1/2000, str. 232.